

ДИСИДЕНТСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ

Історія України ХХ століття цілком може розглядатися як історія руху за національне визволення. Український дисидентський рух хоч і не набув масовості, але й досі залишається в історії як сильний та міцний приклад опозиційного руху, який радянська влада старанно приховувала у в'язницях та інших містах фактичного позбавлення волі.

Дисидентство (інакодумство) – виступ проти існуючого державного ладу чи загальноприйнятих норм певної країни, протистояння офіційній ідеології й політиці; відступництво від учення панівної церкви. Але тоталітарний режим не припускає опозиції. Наявність інакодумства суперечить самій суті тоталітаризму. Тому усі ті, хто мав іншу думку повинні бути знищені чи зламани, або, в ідеальному варіанті, як у романі Дж. Орвелла «1984» – спочатку повністю зламани, а потім знищені.

Дисидентами ставали абсолютно різні люди із різними поглядами, у кожного були свої причини бути незгодним із тоталітарним режимом. У більшості це перш за все особисті мотиви – зіткнення з несправедливістю, жорстокістю і лукавством радянської влади. Причини й погляди різні, а ворог один – нещадна система.

Помітний вплив на формування інакодумства справляли зовнішні фактори. Передусім це стосується антикомуністичних виступів у країнах "соціалістичного табору", зокрема 1956р. в Угорщині, потім Польщі, Східній Німеччині, розгортання світового правозахисного руху, стимульованого прийнятою у 1948 та розповсюдженою в Україні з 1963 року "Загальною декларацією прав людини".

Цей рух опору в Україні зародився у середині 1960-х років як протест проти панування партійно-державної бюрократії, утисків національно-культурного життя, зростаючої русифікації в Україні та загальне несправедливе відношення. Вони вимагали, здавалось би, таких простих та належних кожній людині прав, як ширших громадянських, релігійних і національних, але в кращому випадку натикались тільки на холодну бетонну стіну. Бажання позбутись соціалістичних пут поширювалось в Києві, Дніпропетровську, Івано-Франківську, Луцьку, Одесі, Тернополі, Харкові та інших містах.

Дисидентство великою мірою виросло з десталінізації, з послаблення «паралічу страху», що їх розпочав Хрущов. Його обмежені викриття страхітливих злочинів сталінської доби викликали розчарування та скептицизм відносно й інших сторін режиму. Тому спроба Брежнєва обмежити лібералізацію викликала протести й опозицію, особливо серед інтелігенції.

Члени руху мали деякі розбіжності у поглядах. Одні прагнули здобути національні права та громадянські свободи, інші закликали до проведення в СРСР реформ, але не до революції чи відокремлення, й виступали проти національних репресій, проте всі вони відкрито засуджували шовінізм, імперську політику центру, форсовану русифікацію. Але як реальна опозиційна сила дисидентство фактично не мало ні власних організованих структур, ні цілісної загальної програми.

Також, дисиденти мали цілі, які виборювали та відстоювали, як, наприклад, визнання своєї національної самобутності, усунення надмірної русифікації, яка шкодить українській культурі та нищить історичні пам'ятки, протести проти незаконних арештів та сфальсифікованих справ, висвітлювання проблеми утисків національної інтелігенції. Але головне, що відрізняло цей рух від інших – це зовсім

інші методи протестів. Коли ми читаємо щось як «дисиденти боролися» це не значить, що вони брали зброю у руки і йшли на битву, бо дисиденський рух прямував мирним та ненасильницьким шляхом. Радше сказати, що їх зброєю були листи-протести, маніфести або ж літературні твори.

Існує думка, що влада допустила помилку в 1965 році. Вона заарештувала невелику групу опозиції, надіючись, що страх зупинить цей рух, але цього не сталося.

Натомість він поповнюється новими «волонтерами», які тільки розгортають свою діяльність. Самвидавська література збагатилася статтями і книгами, що сьогодні складають золотий фонд нашої публіцистики. Це "Собор в риштуванні" та "Іван Котляревський сміється" Євгена Сверстюка, праці Івана Дзюби "Інтернаціоналізм чи русифікація", "Репортаж із заповідника ім. Берії" Валентина Мороза, "Тоталітаризм, українське відродження і Валентин Мороз" Івана Геля, "Право жити (Україна в складі СРСР, людина в системі тоталітарного соціалізму)" Юрія Бадзя.

Отже, специфіка цього унікального суспільного явища полягала ще і в тому, що при вирішенні важливих політичних завдань його складові – незалежники націоналістичного спрямування, лоялісти, що вірили у демократизацію режиму, дуже часто пліч-о-пліч боролися проти тоталітаризму і, врешті-решт, домоглися перемоги.

Це повчальний урок для політиків сьогодення.

Під керівництвом: проф. каф. КТР, СіГН, В.В. Лантуха